

# FOCUS

## 19

April 2017

## De diensten als vaste waarde van de Brusselse uitvoer

Toon Vermeir

De publicatie van de nieuwe regionale statistiek van de buitenlandse handel biedt de mogelijkheid om de uitvoer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest<sup>[1]</sup> nader te analyseren. Wat is typisch voor de Brusselse uitvoer? Wat betekent het uitgesproken tertiaire karakter van de Brusselse economische activiteit in termen van uitvoer? En wat zijn daarvan de gevolgen gebleken? Welke bedrijfstakken voeren het meeste uit?

### Inleiding

De buitenlandse handel kende de laatste decennia een sterke dynamiek. Een beleid in vele landen ten voordele van de internationale handel en de daling van transportkosten versterkten deze evolutie. Groeiende internationale stromen van goederen en diensten geven uiting aan een proces van toenemende mondiale integratie, de zogenoemde globalisering. Het zal niet verwonderen dat vanuit statistische hoek de interesse voor dit fenomeen alleen maar is toegenomen.

Sedert 2014 werd door een project tussen de drie gewestelijke statistische autoriteiten – Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS), Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) en de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) – en de Nationale Bank van België een nieuwe statistiek ontwikkeld die de buitenlandse handel van Brussel beschrijft. Deze onderscheidt zich van wat

al bestond doordat ze ook informatie over de in- en uitvoer van diensten bevat. Dat is niet onbelangrijk voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat wordt gekenmerkt door een uitgesproken tertiair karakter<sup>[2]</sup>. De dienstentakken vertegenwoordigen 92 % van de toegevoegde waarde die wordt geproduceerd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het beeld van de Brusselse uitvoer is dan ook veel vollediger in deze nieuwe statistiek.

In deze Focus van het BISA wordt aan de hand van de gegevens afkomstig uit de nieuwe statistiek (→ [Kader 1](#)) ingegaan op de Brusselse uitvoer (→ [Kader 2](#)) van goederen en diensten naar het buitenland. Eerst wordt de uitvoer van goederen en diensten bekeken in het meest recente jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn (2013) en vergeleken met het eerste jaar waarvoor gegevens in volume beschikbaar zijn (1996) (→ [Kader 3](#)). Vervolgens wordt de evolutie van de uitvoer over deze periode nader onderzocht. De bedrijfstakken die de uitvoer realiseren, komen in het laatste deel aan bod.



## 1. Beschikbare statistieken buitenlandse handel

Bij de concepten 'in- en uitvoer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest' moet een belangrijke kanttekening worden gemaakt. Alle beschikbare statistieken betreffende de buitenlandse handel hebben namelijk enkel betrekking op de in- en uitvoer naar het buitenland. De gegevens worden opgesteld volgens het nationaal concept op het niveau van België en vervolgens verdeeld over de drie gewesten. De handel tussen de gewesten onderling is dus nergens in de cijfers vervat.

### De statistiek van de buitenlandse handel: enkel goederenhandel

De statistiek van de buitenlandse handel wordt opgesteld door de Nationale Bank van België en beschrijft de uitwisseling van goederen met het buitenland. Ze bevat enkel informatie over de in- en uitvoer van goederen, niet van diensten. De in- en de uitvoer worden voorgesteld per partnerland en volgens productgroep. De gegevens zijn gebaseerd op de aangiften van de invoerende of uitvoerende bedrijven.

### De statistiek uit de nationale en regionale rekeningen: goederen- en dienstenhandel

De Nationale Bank van België publiceert al langer een tweede statistiek inzake de buitenlandse handel in het kader van de nationale rekeningen. Sinds 2014 publiceert ze ook informatie per gewest. Deze reeksen zijn het resultaat van een samenwerking tussen de Nationale Bank van België en de drie gewesten en kaderen in de regionale rekeningen. Ze zijn conform met het ESR 2010, de Europese standaard die wordt gebruikt voor alle statistieken van de nationale en de regionale rekeningen. Naast de goederen zijn ook de diensten hier inbegrepen. De in- en uitvoer van goederen en van diensten worden in deze statistiek opgesplitst per bedrijfstak. De gepubliceerde bedrijfstakopsplitsing volgt de nomenclatuur NACE-BEL 2008 en is beschikbaar tot het detail van 64 bedrijfstakken voor de goederen en 21 bedrijfstakken voor de diensten. Er zijn momenteel gegevens beschikbaar voor de periode 1995-2013.

Deze statistieken van de in- en uitvoer uit de regionale rekeningen zijn gebaseerd op gegevens uit de aangiften van de invoerende of uitvoerende bedrijven (voor de goederen) en enquêtes bij deze bedrijven (voor de diensten). Hoewel de bronnen voor de in- en uitvoer van goederen dezelfde zijn als bij de boven vermelde statistiek van de buitenlandse handel, bekomt de statistiek uit de regionale rekeningen andere bedragen. Dat is het gevolg van conceptuele en methodologische verschillen.

De bepaling van de bedrijfstak en het gewest waartoe een uitvoertransactie moet gerekend worden, gebeurt volgens de onderneming die de transactie doet. Als het gaat om een onderneming die in meerdere gewesten vestigingen heeft, wordt de waarde van de uitvoer opgesplitst volgens een verdeelsleutel. Hiervoor wordt het aantal jobs per vestiging volgens de RSZ gebruikt. De reële activiteit van een vestiging in een bepaald gewest kan afwijken van de hoofdactiviteit van de onderneming waartoe de vestiging behoort. De bedrijfstak wordt echter toegewezen volgens de hoofdactiviteit<sup>[3]</sup> van de onderneming.

De reeksen zijn niet vrij van hiaten en breuken. Tot 2006 steunen de statistieken over in- en uitvoer van diensten op aangiften door de banken. Vanaf 2007 werd er overgeschakeld naar enquêtes. Door problemen met de overschakeling is er echter onvoldoende detail beschikbaar in de jaren 2006 en 2007 om een regionale verdeling te kunnen maken. Bovendien is het niet uitgesloten dat er in sommige takken sprongen zijn door de verandering van methode van dataverzameling vanaf 2007. Door de overgang naar een vernieuwde bedrijfstaknomenclatuur zijn er tevens breuken mogelijk tussen 2008 en 2009.

## Helft Brusselse uitvoer zijn diensten

In dit deel wordt nader ingegaan op de situatie van de **uitvoer van goederen en diensten** naar het buitenland in het laatste jaar waarvoor er gegevens beschikbaar zijn, namelijk 2013. Tevens wordt kort vergeleken met de uitvoer naar volume (→ **Kader 3**) in 1996.

De totale uitvoer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bedraagt 48 miljard euro in 2013 (01).

Daarmee heeft het Brussels Gewest een aandeel van 15 % in de Belgische uitvoer.

Het valt op dat het Vlaams Gewest veruit het meeste uitvoert: 223 miljard euro in 2013, of 69 % van de totale uitvoer van België. Dat is hoger dan het aandeel van het Vlaams Gewest in het bbp van België (58 %). De totale uitvoer van het Waals Gewest is vergelijkbaar met die van het Brussels Gewest. Het gaat om 52 miljard euro, of 16 % van de Belgische uitvoer. Ter vergelijking: het aandeel van het Waals Gewest in het bbp van België ligt met 23 % iets hoger dan het aandeel van het Brussels Gewest (18 %).

## 01 Gewestelijke uitvoer en bbp, 1996-2013

	Uitvoer						Bbp	
	Niveau (2013) <sup>1</sup>			Gemiddelde groei <sup>2</sup> (1996-2013)			Aandeel (2013)	Gemiddelde groei <sup>2</sup> (1996-2013)
	Goederen	Diensten	Totaal	Goederen	Diensten	Totaal		
Brussels H. Gewest	25,1	22,6	47,7	4,0%	5,3%	4,6%	18,2%	1,4%
Vlaams Gewest	174,7	48,6	223,2	3,8%	4,9%	4,0%	58,1%	2,0%
Waals Gewest	37,4	14,3	51,7	3,5%	6,5%	4,2%	23,6%	1,6%
België	237,1	85,5	322,6	3,7%	5,3%	4,1%	100,0%	1,8%

Bron: INR, FPB, BISA, IWEPS, SVR - HERMREG, berekeningen BISA

<sup>1</sup> in miljarden euro.

<sup>2</sup> Referentiejaar 2013; gemiddelde jaarlijkse groei van 1996 tot 2013 (cijfers in procent). De volumereeks start in 1996 omdat er pas vanaf dat jaar deflatoren voor de uitvoer beschikbaar zijn.

Uit de cijfers blijkt het sterkere tertiaire karakter van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (02). In 2013 voerde het Gewest voor 25 miljard goederen en voor 23 miljard diensten uit. Het aandeel van de diensten in de uitvoer van het Brussels Gewest loopt zo op tot 47 %. Voor het Vlaams en het Waals Gewest ligt het aandeel van de diensten opmerkelijk lager met respectievelijk 22 % en 28 %. **Daarmee vertegenwoordigt Brussel goed een vierde (26 %) van de Belgische uitvoer van diensten, terwijl haar aandeel in de Belgische uitvoer van goederen 11 % bedraagt.**



### 2. Wat wordt als uitvoer beschouwd?

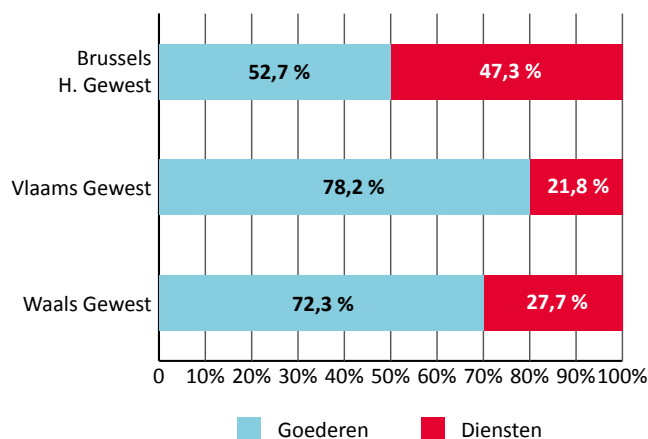
Uitvoer van **goederen** omvat de transacties waarbij er **eigendomsoverdracht** plaatsvindt van een goed vanuit een ingezeten<sup>[4]</sup> onderneming naar een actor in het buitenland. Of het goed de Belgische grens al dan niet overschrijdt, speelt daarbij geen rol. Wanneer bijvoorbeeld een Belgische onderneming een goed koopt bij een Franse onderneming en dit verkoopt aan een Spaanse onderneming – waarbij het goed direct van Frankrijk naar Spanje wordt getransporteerd – wordt dit beschouwd als uitvoer van België.

Uitvoer van **diensten** betekent dat een ingezeten onderneming een dienst verkoopt **aan een actor in het buitenland**. Bijvoorbeeld: herstellingen van goederen door ingezeten ondernemingen in opdracht van buitenlandse actoren worden als uitvoer van diensten beschouwd. Er wordt immers een hersteldienst aan het buitenland verkocht, maar de goederen veranderen niet van eigenaar.

### 3. Uitvoer naar volume

Om een goede vergelijking doorheen de tijd mogelijk te maken, werden de reeksen herrekend naar een vast prijsniveau. Op die manier werd het effect van de inflatie verwijderd uit de reeks. Alle waarden in deze Focus van het BISA zijn uitgedrukt in de prijzen van 2013. Voor deze berekeningen werden de deflatoren voor de uitvoerstromen gebruikt, afkomstig uit de database van Eurostat<sup>[5]</sup>.

### 02 Aandeel van goederen en diensten in de regionale uitvoer (2013)



Bron: INR, berekeningen BISA

Wordt de verdeling van de uitvoer per arrondissement beschouwd, dan neemt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de tweede positie in. Het arrondissement met de grootste uitvoer is Antwerpen. Bijna een derde van de Vlaamse uitvoer is afkomstig uit het arrondissement waar de grootste haven zich bevindt (70 miljard euro in 2013). De aan Brussel grenzende arrondissementen Halle-Vilvoorde, Leuven en Nijvel zijn te vinden in de top tien en vertegenwoordigen samen 54 miljard euro. Verder hebben ze met Brussel ook de sterke vertegenwoordiging van de diensten gemeen in hun uitvoer (van 29 tot 41 % diensten ten opzichte van een aandeel voor België van 26 %). **De karakteristieke economische structuur van het Gewest blijft dus niet beperkt tot het gebied binnen haar bestuurlijke grenzen, maar straalt verder uit naar een ruimer gebied.**

## Uitvoer verdubbeld sinds midden jaren 90

De uitvoer van het Brussels Gewest naar het buitenland is reeds in het midden van de jaren 90

**relatief sterk georiënteerd op de diensten.** In 1996 vertegenwoordigen de diensten reeds 42 % van de Brusselse uitvoer naar volume. Voor het Vlaams en het Waals Gewest is het aandeel slechts 19 %.

**Het aandeel van de diensten in de uitvoer van het Brussels Gewest neemt mettertijd toe doordat de dienstenuitvoer dynamischer evolueert dan de goederenuitvoer.** De gemiddelde jaarlijkse groei (→ Glossarium) van de uitvoer van diensten naar volume uit het Brussels Gewest bedraagt 5,3 %, de uitvoer van goederen 4 % (01). Alle gewesten vertonen over deze periode een sterkere groei in de diensten dan in de goederen.

De gemiddelde jaarlijkse groei van de Brusselse uitvoer naar volume bedraagt 4,6 %. Dat stemt overeen met een verdubbeling van de uitvoer sedert het midden van de jaren 90. Voor het Waals Gewest bedraagt de gemiddelde jaarlijkse groei 4,2 %, voor het Vlaams Gewest 4 %. De sterkere groei van de Brusselse uitvoer naar volume kan deels worden verklaard door het relatief grote gewicht van de diensten.

De uitvoer groeide daarmee veel sneller dan het bbp. Dat groeide over dezelfde periode in het Hoofdstedelijk Gewest jaarlijks gemiddeld met 1,4 % en in het Vlaams en het Waals Gewest met 2 % en 1,6 % respectievelijk (01). Het verschil tussen de bbp-groei en de groei van de uitvoer is dus groter voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG: 3,2 procentpunt (pp), VG: 2 pp, WG: 2,6 pp). Dat lijkt erop te wijzen dat de openheid naar het buitenland in deze periode sneller groeide in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

## Samenstelling uitvoer tempert impact crisis

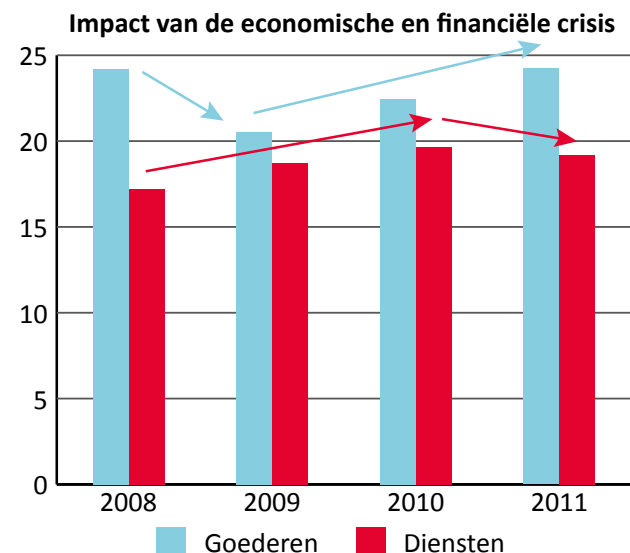
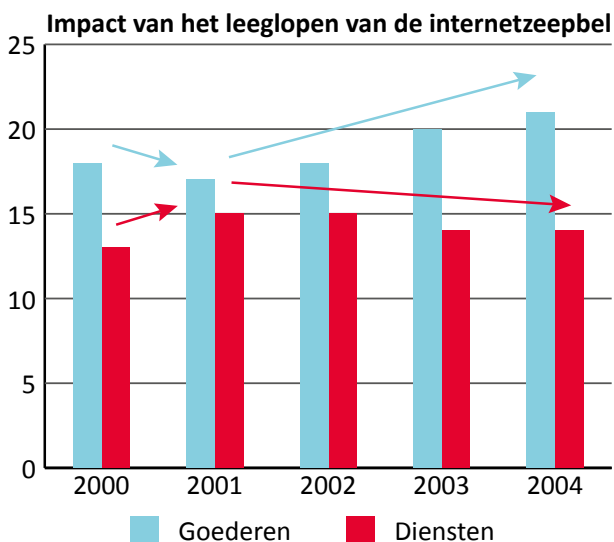
Als kleine, open economie is België – en bij uitstek het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – afhankelijk van de internationale omgeving. De internationale handel in de periode 1996-2013 wordt gekenmerkt door twee grote schokken. De eerste ontstaat kort na het uiteenspatten van de internetzeepbel in 2000, de tweede na de financiële crisis van 2008. De beide crisissen hebben een weerslag op de uitvoer van het Brussels Gewest en zijn goede voorbeelden van hoe de Brusselse uitvoer reageert op de internationale omgeving. De impact verloopt telkens volgens een gelijkaardig patroon.

Grafiek 03 toont de evolutie van de uitvoer naar volume van goederen en diensten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tijdens de twee crisissen.

**In de uitvoer van goederen is de impact van de crisis direct en relatief groot.** In het jaar dat volgt op het losbarsten van de crisis daalt de uitvoer van goederen naar volume sterk. In 2001 tekent zich een daling af van -5 %. In 2009 is het zelfs -15 %. Vanaf het daaropvolgende jaar vat het herstel aan van de goederenuitvoer. Zo werd in het jaar 2002 het niveau van 2000 reeds opnieuw bereikt. Bij de tweede crisis duurt het herstel een jaar langer. Pas in 2011 haalt de goederenuitvoer weer haar niveau van 2008.

**In de uitvoer van diensten is de impact van de crisis trager en eerder gematigd.** De diensten zijn traditioneel minder gevoelig aan conjuncturele

03 Uitvoer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar volume (miljarden euro)<sup>1</sup>



Bron: INR, berekeningen BISA  
<sup>1</sup> Referentiejaar 2013

schokken. In 2001 blijft de groei van de dienstenuitvoer naar volume nog aanhouden. Dat is ook zo in 2009 en 2010 na het losbarsten van de financiële crisis. Maar er volgt nadien wel telkens een periode waarin de uitvoer van diensten het minder goed doet. In de periode 2002-2004 betekent dat een inkrimping die meerdere jaren aanhoudt (-2 % gemiddeld). In 2010-2011 is er een vertraging van de groei (1 % gemiddeld).

**De samenstelling van de Brusselse uitvoer heeft een temperend effect bij een economische schok.** Dankzij haar unieke samenstelling met een aandeel van de diensten van ongeveer de helft blijft de impact van een economische schok op de Brusselse uitvoer meer gematigd. De groeipercentages van de totale uitvoer blijven immers dicht bij de gemiddelde jaarlijkse groei op lange termijn (4,6 % voor het BHG en 4,1 % voor België).

In het eerste jaar na de crisis wordt de abrupte daling van de goederenhandel gecompenseerd door de nog aanhoudende groei in de diensten. In 2001 leverde dat voor het Brussels Gewest zelfs nog een positieve groei op van 3 % (ter vergelijking: 0 % op het niveau van België). In 2009 – in de context van een grotere economische schok – blijft de krimp van de totale uitvoer zo beperkt tot -5 % (België: -9 %).

## Welke bedrijfstakken<sup>[6]</sup> realiseren de uitvoer?

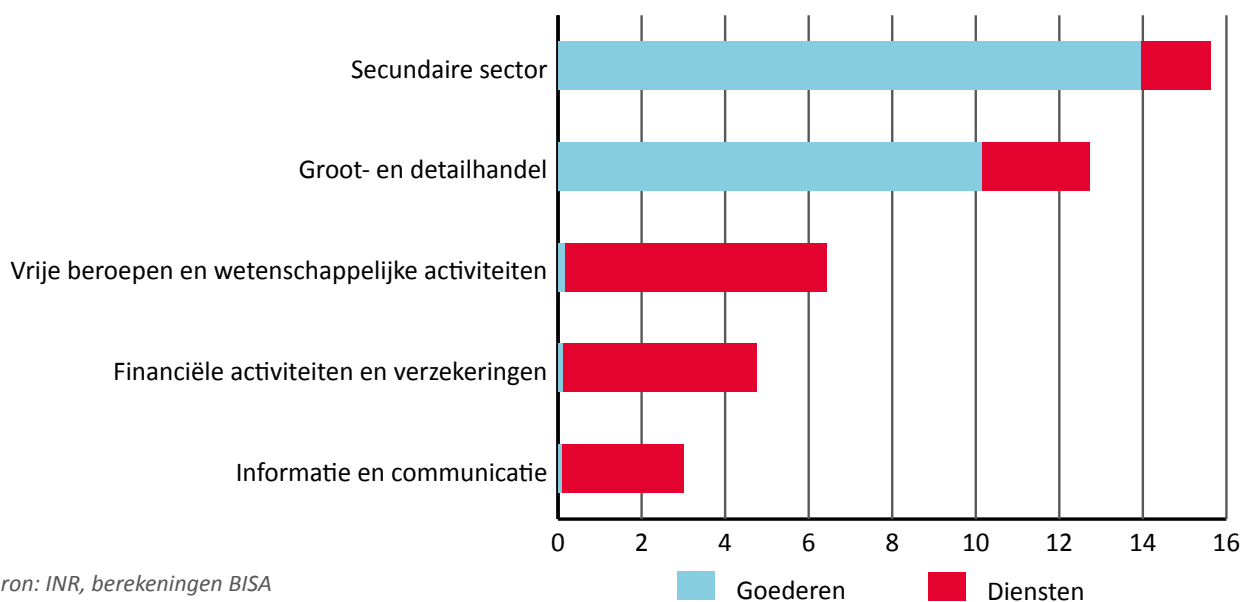
- **De secundaire sector (→ Kader 4) en de handel zijn de grootste uitvoerders.** Samen vertegenwoordigen ze 59 % van de totale uitvoer van het Brussels Gewest.
- **De secundaire sector en de handel zijn de grootste uitvoerders van goederen.** Ze voeren samen 96 % van de goederen uit. Het valt op dat de uitvoer van goederen geconcentreerd zit in deze twee takken.
- **De wetenschappelijke activiteiten en de financiële activiteiten zijn de grootste uitvoerders van diensten.** De tak 'Informatie en communicatie', de handel en de secundaire sector vervolledigen de top 5. De uitvoer van diensten gebeurt gespreid over een groter aantal takken dan bij de goederen het geval is (04, 05).

Het aandeel van de **secundaire sector** in de uitvoer (33 %) ligt veel hoger dan haar aandeel in de toegevoegde waarde (8 %). Dat illustreert haar oriëntatie op de uitvoer. De sector voert in 2013 naast 14 miljard euro aan goederen ook voor 2 miljard euro diensten uit. De dienstenuitvoer van deze sector is goed voor 4 % van de totale uitvoer van het Brussels Gewest naar het buitenland.

De vaststelling dat de secundaire sector diensten uitvoert is op het eerste zicht verrassend. Er zijn verschillende verklaringen voor:

- Onder andere herstellingen worden in deze statistiek als uitvoer van diensten beschouwd (→ Kader 2);

04 Uitvoer van het Brussels Gewest volgens de belangrijkste bedrijfstakken in 2013 (miljarden euro)



Bron: INR, berekeningen BISA

- de secundaire sector kan soms aanvullend diensten leveren, bijvoorbeeld het transport van de goederen die ze produceert;
- de bedrijfstakken zijn niet zuiver samengesteld omdat ze per onderneming worden toegekend volgens de hoofdactiviteit. De andere activiteiten van een onderneming worden niet in beschouwing genomen (→ Kader 1).

Binnen de **tertiaire sector** (→ Glossarium) zijn de bedrijfstakken die het meeste uitvoeren de takken 'Groot- en detailhandel' (27 %), 'Vrije beroepen en wetenschappelijke activiteiten' (14 %) en 'Financiële activiteiten en verzekeringen' (10 %). De tertiaire sector voert 11 miljard euro goederen uit (voornamelijk in de tak van de groothandel) en met 21 miljard euro ongeveer dubbel zo veel diensten.

Goederenvervoer, consultancydiensten, juridische diensten, maakloonwerk en herstellingen zijn enkele voorbeelden van diensten die de secundaire sector uitvoert, i.e. verkoopt aan het buitenland.

#### 05 Uitvoer en bruto toegevoegde waarde per bedrijfstak (2013)

Brussels Hoofdstedelijk Gewest								
	Uitvoer						Bruto toegevoegde waarde	
	Totaal		Goederen		Diensten		Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)
	Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)	Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)	Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)		
<b>Secundaire sector</b>	<b>15,6</b>	<b>32,8</b>	<b>13,9</b>	<b>29,2</b>	<b>1,7</b>	<b>3,5</b>	<b>5,4</b>	<b>8,4</b>
<b>Tertiaire sector</b>	<b>32,1</b>	<b>67,2</b>	<b>11,2</b>	<b>23,4</b>	<b>20,9</b>	<b>43,8</b>	<b>59,1</b>	<b>91,6</b>
Groot- en detailhandel	12,7	26,6	10,1	21,3	2,6	5,4	6,3	9,8
Vervoer en opslag	1,6	3,4	0,5	1,0	1,2	2,4	3,5	5,4
Horeca	1,1	2,4	0,0	0,0	1,1	2,4	1,3	2,0
Informatie en communicatie	3,0	6,3	0,1	0,2	2,9	6,2	4,9	7,6
Financiële activiteiten en verzekeringen	4,8	10,0	0,1	0,2	4,7	9,7	11,1	17,3
Vrije beroepen en wetenschappelijke activiteiten	6,4	13,5	0,2	0,3	6,3	13,2	6,6	10,2
Ondersteunende diensten	1,0	2,1	0,2	0,4	0,8	1,7	2,3	3,5
Overheidsdiensten, onderwijs, maatschappelijke dienstverlening	0,5	1,1	0,0	0,0	0,5	1,0	16,2	25,1
Overige dienstentakken	0,9	1,9	0,0	0,1	0,9	1,8	6,9	10,7
<b>Totaal</b>	<b>47,7</b>	<b>100,0</b>	<b>25,1</b>	<b>52,7</b>	<b>22,6</b>	<b>47,3</b>	<b>64,6</b>	<b>100,0</b>

België								
	Uitvoer						Bruto toegevoegde waarde	
	Totaal		Goederen		Diensten		Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)
	Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)	Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)	Waarde <sup>1</sup>	Aandeel (%)		
<b>Secundaire sector</b>	<b>163,7</b>	<b>50,7</b>	<b>147,4</b>	<b>45,7</b>	<b>16,3</b>	<b>5,0</b>	<b>78,0</b>	<b>22,2</b>
<b>Tertiaire sector</b>	<b>158,1</b>	<b>49,0</b>	<b>88,9</b>	<b>27,6</b>	<b>69,2</b>	<b>21,4</b>	<b>270,5</b>	<b>77,0</b>
Groot- en detailhandel	92,6	28,7	81,4	25,2	11,2	3,5	43,7	12,4
Vervoer en opslag	21,5	6,7	2,5	0,8	19,0	5,9	19,7	5,6
Horeca	4,4	1,4	0,1	0,0	4,3	1,3	6,4	1,8
Informatie en communicatie	7,1	2,2	0,5	0,1	6,6	2,0	14,6	4,2
Financiële activiteiten en verzekeringen	9,3	2,9	0,2	0,1	9,1	2,8	21,3	6,1
Vrije beroepen en wetenschappelijke activiteiten	15,2	4,7	2,7	0,8	12,5	3,9	32,5	9,3
Ondersteunende diensten	3,3	1,0	0,8	0,2	2,5	0,8	14,4	4,1
Overheidsdiensten, onderwijs, maatschappelijke dienstverlening	2,2	0,7	0,1	0,0	2,1	0,7	79,5	22,6
Overige dienstentakken	2,5	0,8	0,7	0,2	1,8	0,6	38,3	10,9
<b>Totaal</b>	<b>322,6</b>	<b>100,0</b>	<b>237,1</b>	<b>73,5</b>	<b>85,5</b>	<b>26,5</b>	<b>351,3</b>	<b>100,0</b>

Bron: INR, berekeningen BISA

<sup>1</sup> In miljarden euro

Het aandeel van de **groot- en detailhandel** in de totale uitvoer (27%) is veel hoger dan haar aandeel in de toegevoegde waarde (10%). Dat illustreert de sterke exportgerichtheid die eigen is aan deze tak, waarbinnen de groothandel 98% van de uitvoer vertegenwoordigt. De spreiding van de goederenuitvoer over de secundaire sector en de handel, stemt overeen met de situatie op het niveau van België.

**De bedrijfstak 'Vrije beroepen en wetenschappelijke activiteiten' voert bijna uitsluitend diensten uit.** Het gaat voornamelijk om rechtskundige en boekhoudkundige diensten en diensten met betrekking tot bedrijfsbeheer. Wanneer bijvoorbeeld een Brussels consultancybureau een opdracht uitvoert voor een buitenlandse onderneming, is er sprake van een uitvoer van een dienst door deze tak.

De tak heeft binnen de uitvoer van diensten in Brussel het grootste gewicht (13% van de totale uitvoer van het Gewest), wat duidt op een sterke internationale oriëntatie van deze gespecialiseerde dienstenactiviteiten. Het overwicht van deze bedrijfstak in de uitvoer van diensten is typisch Brussels. Op het niveau van België is deze tak pas de derde grootste uitvoerder van diensten (4% van de totale uitvoer van België), na de tak 'vervoer en opslag' (6%) en de secundaire sector (5%).

**Ook de tak van de 'Financiële activiteiten en verzekeringen' voert voornamelijk diensten uit.** Wanneer een Belgische verzekeraar bijvoorbeeld een vrachtverzekering verkoopt aan een buitenlandse rederij, is dit een uitvoer van een dienst door deze bedrijfstak.

Hoewel de tak een groot aandeel in de totale uitvoer vertegenwoordigt (10%), blijft dit wel opmerkelijk lager dan haar aandeel in de toegevoegde waarde (17%). De activiteiten van deze bedrijfstak zijn voor een groot deel gericht op de binnenlandse markt. In het Brussels Gewest is deze bedrijfstak de tweede grootste uitvoerder van diensten. Op het nationale niveau komt de tak pas op de vijfde plaats.

Ook de tak '**Overheidsdiensten, onderwijs, maatschappelijke dienstverlening**' is gericht op het binnenland, wat het minimale aandeel in de uitvoer (1%) verklaart. Een voorbeeld van uitvoer door deze tak zijn bepaalde diensten die Belgische overheidsadministraties verrichten in opdracht van de Europese Unie. De overheidsdiensten zijn sterk aanwezig in het Brussels Gewest. Hun aandeel in de toegevoegde waarde bedraagt 25%.



## 4. Lijst van bedrijfstakken

In deze Focus werd onderstaande indeling van bedrijfstakken gebruikt. De takken in het vet zijn in tabel 5 opgenomen.

### Secundaire sector

- Extractieve nijverheid
- Industrie
- Productie en distributie van elektriciteit, gas, water, stoom en gekoelde lucht
- Beheer van afval en afvalwater
- Bouwnijverheid

### Tertiaire sector

- **Groot- en detailhandel**
- **Vervoer en opslag**
- **Horeca**
- **Informatie en communicatie**
- **Financiële activiteiten en verzekeringen**
- **Vrije beroepen en wetenschappelijke activiteiten**
- **Ondersteunende diensten**
- **Overheidsdiensten, onderwijs, maatschappelijke dienstverlening**  
Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen  
Onderwijs  
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
- **Overige dienstentakken**  
Exploitatie van en handel in onroerend goed  
Kunst, amusement en recreatie  
Overige diensten  
Huishoudens als werkgever

Ook de bedrijfstakken die in het kader van deze analyse zijn gebundeld als '**Overige dienstentakken**' hebben een beperkt aandeel in de uitvoer (2%) in vergelijking met hun toegevoegde waarde (11%). Een groot deel van die laatste bestaat echter uit 'woondiensten'<sup>[7]</sup> en die kunnen niet uitgevoerd worden.

## Om verder te gaan

- BISA. MICHIELS Pierre-François, 2015. *Tertiaire sector in Brussel: welke activiteiten ondersteunen de groei?*, Focus van het BISA nr. 10.
- BISA/IWEPS/SVR-DKB/NBB, juli 2016. *Regionale verdeling van de Belgische in- en uitvoer van goederen en diensten 1995-2013*, Regionale rekeningen.
- INR, februari 2017. *Regionale rekeningen 2015*.

## NOTEN

[1] In deze Focus worden 'Brussels Hoofdstedelijk Gewest', 'Brussels Gewest' en 'Brussel' door elkaar gebruikt.

[2] Zie: Focus van het BISA nr 10. *Tertiaire sector in Brussel: welke activiteiten ondersteunen de groei?* Pierre-François Michiels (december 2015).

[3] Er wordt in eerste instantie gekeken naar de NACE-BEL 2008-code die in de Balanscentrale van de Nationale Bank gekend is, in tweede

instantie is de bron het RSZ-bestand en in derde instantie het BTW-bestand.

[4] Bij 'ingezetenschap' of 'residentie' gaat het om het binnenlands begrip, los van de nationaliteit van de onderneming. In het ESR 2010 (punt 1.61) als volgt gedefinieerd: "Een in een land ingezetene eenheid heeft een economisch hoofdbelangencentrum in het economisch gebied van dat land - d.w.z. zij verricht gedurende een periode van minimaal

één jaar economische activiteiten in dat gebied".

[5] Geraadpleegd op 27/09/2016, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

[6] In deze Focus worden 'sector' en 'bedrijfstak' door elkaar gebruikt.

[7] Woondiensten zijn de huurgelden die huurders betalen plus de hypothetische huur die eigenaars zouden betalen als ze huurders waren.



## Glossarium

**Gemiddelde jaarlijkse groei:** de groei die er gemiddeld ieder jaar geweest is over een bepaalde periode. Deze wordt bekomen via de formule  $GJG = (X_n/X_0)^{1/(n-0)} - 1$  waarbij  $X$  het aggregaat voorstelt waarvan men de gemiddelde jaarlijkse groei wil kennen,  $0$  het eerste jaar en  $n$  het laatste jaar van de periode.

**Procentpunt (pp):** eenheid van het verschil tussen twee in procent uitgedrukte waarden.

**Secundaire sector:** de extractieve nijverheid, de industrie, de productie en distributie van elektriciteit, gas, water, stoom en gekoelde lucht, het beheer van afval en afvalwater en de bouwnijverheid.

**Tertiaire sector:** de bedrijfstakken die verhandelbare of niet-verhandelbare diensten produceren.